

Ajalugu

1. 1595 loobuti Inglise armees ühe relva kasutamisest, mis varem paljudes lahingutes inglastele võidu tõi. Mis **relv** see oli?

2. **Milline** Tartu tänav on aegade jooksul kandnud nimesid – Tööstuse, Industrie, Gewerbestrasse, Promõshlennaja. Tänavaga praegune nimi viitab hoopis tööstuskaugele eluvaldkonnale?

3. Küsime **saart** Veneetsia saarestikus, mis alates 1291. aastast on tuntud klaasimeistrite poolest, sama nime järgi on nimetatud ka üks Nissani automark.

4. Härrasmees sündis 28. märtsil 1719 Ergli mõisas. 1732 astus ta maaväe kadetikorpusesse Peterburis. 1739 – 56 teenis ihukaardiväes ja 1746 viibis Venemaa saatkonnas Stockholmis. Seitsmeaastases sõjas tõusis meie vapper sõjakangelane kindralmajoriks. Katariina II andis talle teenete eest Aleksander Nevski ordeni ja 1763 osales ta sõjakomisjonis, mis tegeles armee ümberkorraldamisega. 1769 – 74 teenis 1. Vene-Türgi sõja ajal enamasti Krimmi rindel korpuseülemana. Kefa juures piiras ta tatarlased ümber ja sai Aleksander Nevski ordeni briljantidega. Elu lõpu veetis Holstre mõisas, kus ta 1784 suri ja maeti Mustjärve kaldale Kindralimäele. **Kes** on see mees, keda vürst Suvorov nimetas oma õpetajaks?

- 5.
- 1) Ungarist saab ametlikult kristlik riik
 - 2) Poola liitub katoliku kirikuga
 - 3) viikingite rüüsteretk Normandiasse
 - 4) Tiibeti tanguudid asutavad Xixia riigi

Mis **aastal** need sündmused toimusid

Loodus

6. See linnunimetus on vana germaani laensõna, levinud Võru- ja Setumaal ning lõunaeesti keelesaartel. Ta on võetud ka eesti kirjakeelde. Selle nimetusega on ristitud röövlindude perekond, kes on Eestis esindatud kahe liigiga, kusjuures aga kummgi liigi ametlikus nimetuses küsitavat sõna ei esine! Muide, ka terve sugukonna eestikeelne nimetus on tuletatud just samast sõnast. Perekonna mõlemad kohalikud liigid on rahvas seas hästi tuntud. Üks liikidest on olnud Eesti Ornitoloogiaühingu aasta lind 2005. a ja ehib ka sel puhul välja lastud postmarki. **Milline** linnuperekond?

7. Veel ajaloolisel ajal võis seda imetajat Euroopas kohata Pürenee poolsaarel, Lõuna-Prantsusmaal, Itaalias ja Balkanil. 5. saj. e.m.a peab Herodotos teda Kreekas üldlevinuks, aga arvatavasti 1. sajandi jooksul m.a.j. on ta seal välja surnud. Kaukaasias püsib üks populatsioon veel 10. sajandini. 19. sajandi lõpuks on nad kadunud Türgist, 20. sajandi keskpaigaks Iraanist. Praeguseks on terves Euraasias loodusesse alles jäänud ainult umbes 350 isendit Indias Giri rahvuspargis. **Mis** loomaliik?

8. E. Hemingway jutustuses “Vanamees ja meri” langeb vanamehe saagiks üks suuremaid luukalu üldse, purikalalaste sugukonda kuuluv sinine **Mis** kala?

9. "See Austria ainuke asumaa võib varustada jääga kogu Euroopat ja on väga tähtis rahvamajanduslik tegur. Selle maa koloniseerimine areneb küll väga aeglaselt, sest osalt ei taha kolonistid sinna minna, osalt külmuvad nad seal ära. Kuid kliimaatiliste tingimuste paranemisega, mille vastu tunnevad suurt huvi kaubandusministeerium ja välisministeerium, on lootust, et suured jääväljad leiavad siiski täielikku ärakasutamist. Mõne hotelli ehitamine tõmbaks sinna kokku hulga turiste. Ja üldse oleks vaja, et jääväljadele rajataks turistide jaoks teed ja jäämägedele maalitaks liiklusmärgid. Ainsaks raskuseks on eskimod, kes takistavad meie kohalike võimude tööd...." Nii kirjeldas seda maad Šveiki kaaslane kartseris. Mis **maad** ta silmas pidas? Vihjeks, et see maa ei ole kunagi olnud Austria asumaa ja Tallinna loomaias elanud ja nüüdseks surnud jääkaru sai selle maa järgi oma nime.

10. Piimalill (Euphorbia) on üks suuremaid taimeperekondi üldse (umbes 2160 liiki) ja ka uskumatult vormirikas. Kõikvõimalikke erinevaid kasvukujusid näib ühendavat vaid õite sarnane ehitus ja ohtlikult mürgine piimmahl. Mitmed rohtsed liigid kasvavad Eestis looduslikult, aga hoopis rohkem tuntakse meil toataimedena levinud liike. Needki on täiesti erineva välimusega: mõned kaktusetaolised sugulendid, siis veel särav piimalill ehk kristusekroon ja vahest tuntuim – kaunis piimalill ehk ... Mis lill?

Kirjandus ja keel

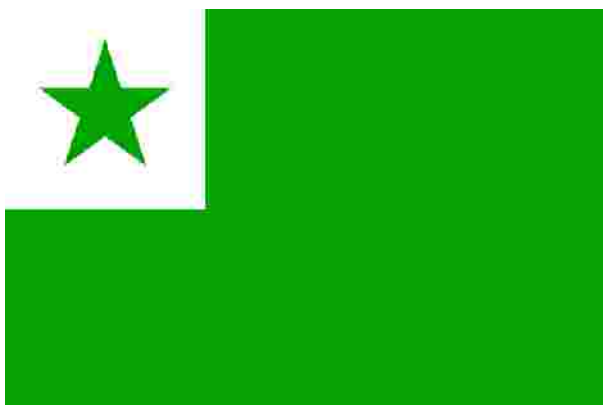
11. 1313 leiutasid Alessandro della Spina ja Salvino degl' Armati ühe tänapäeval paljudele inimestele vajaliku abivahendi, mis siin ruumis olijatel üpris mitmelgi olemas on. Mis **abivahend** see on?

12. Eestlased on ikka olnud agarad ette kujutama keelte iludusvõistlusi, kus eesti keel võiks vähemalt tagasihoidlikule teisele kohale tulla. Uuemast ajast pole autoriteetseid andmeid selliste pingeridade koostamise kohta. Küll on aga varasemast võtta valgustaja Johann Gottfried Herderi (1744 – 1803) arvamus “rea teisest otsast”. Herder on viibinud mitmel pool Euroopas (1764 – 1769 elas Riias), avaldanud eri rahvaste rahvalaule saksakeelses tõlkes; tuntud on tema kõrge hinnang eesti rahvaluulele. Ühtlasi aga on ta nimetanud kahte keelt maailma kõige koledamateks. Mõlemat kõneldakse Euroopas. Mis keeled?

13. Nimetage see **kirikuisa** (sünd. u. 347 Strido linnas Dalmaatsias - surn. 420 Petlemma lähedal), kelle töö tulemusena valmis heebreakeelse Vana Testamendi otsetõlge ladina keelde ning korrigeeritud Uue Testamendi tõlge, mida nimetatakse Biblia Vulgata, katoliku kiriku nõ ametlik Piibel. Varasemad VT tõlked olid tehtud Kristuse sünni-aegse kreekakeelse tõlke, nn Septuaginta vahendusel. Lisaks kirjutas see lugupeetud mees rea teoloogia ja ajaloo alaseid teoseid (kommentaare Piibli raamatutele, pühakute elulugusid, kroonikaid jm). Katoliku kirikus on ta tõlkijate, raamatukoguhoidjate ja entsüklopedistide pühak, üks viiest kiriku doktorist (doctor ecclesiae). Poolehoid asketismile oli põhjus, miks Martin Luther teda hiljem teravalt arvustas.

14. Selles populaarses 13. sajandi Prantsusmaal kirjutatud luulevormis traktaadis kohtame luuletajat, kes oma jalutuskäigul varasel maihommikul jõuab salapärase armastuse aia juurde, kus Jõudeaeg (Dame Oiseuse), Lõbu (Déduit?) sõbratar ta sisse laseb. Aias satub ta tantsuringi Rõõmu (Liesse), Ilu (Beauté), Rikkuse, Helduse, Siiruse (franchise), Kurtuaassuse (cortoisie) ja Noorusega. Hoolimata Kurtuaassuse poja Lahke Vastuvõtu (Bel-Accueil) kutsest satub ta rooside juures sekeldustesse, kui Hädaoht (Danger), Kurikeel (Male-Bouche), Hirm (Peur) ja Häbi (Honte) ta sealt minema ajavad. Vaese luuletaja päästavad hädast välja Mõistus (Raison) ja Veenus ning Siirus (Franchise) ja Kaastunne (Pitié) juhivad ta tagasi Lahke Vastuvõtu juurde, kes tal lõpuks lubab roosi suudelda, aga lõpuks aetakse vaene luuletaja rooside lossist välja. Guillaume de Lorris alustas teose kirjutamist, aga selle lõpetas üks teine autor, kes kannab oma **kodulinna** nime, mida mõned ehk Dumas “Kolme musketäri” alguspeatükist mäletavad. Küsime **teose nime** ja seda teist ning peamist **autorit**.

15. Kelle/mille lipp?

Tehnika

16. Nende elementaarosakeste nimetus pärineb James Joyce'i romaanist *Finnegan's Wake* (1939), kus selle sõna tähendus jääb ebaselgeks, arvatavasti tähendab see varese kraaksu. Nende teooria esitas esmakordselt füüsik Murray Gell-Mann aastal 1964, katselist tõestust sai teooria 1960. aastate lõpul – 1970. aastate algul. Nendest fundamentaalsetest elementaarosakestest koosnevad prootonid ja neutronid, nad osalevad tugevas vastasmõjus, koos leptonitega on nad praegu vähimad teadaolevad jagamatud osakesed. Neid iseloomustavad omadused, mis vaatamata oma kõlale on hoomatavad ainult valemites: a) värvus
b) isospinn
c) lõhn, sh. veidrus, sarm, põhisus, tipsus

17. Seda seadet, nn. "nõialaternat" võib leida igas koolis ja õppeasutuses. Selle seadme leiutas 1602 Fulda lähedal sündinud sakslane Athanasius Kircher 1646. Seadet kirjeldatakse tema teoses "Ars magna lucis et umbrae". See koosnes pöördplaadist ja optilisest vaateseadmest. Tänapäeval kasutatakse olenevalt vajadusest selle aparadi erinevaid tüüpe. Mis **aparaadist** on jutt?

18. Kvaliteedijuhtimisest on tuntud ... ratas, mis kirjeldab süstemaatilist lähenemisviisi protsesside pideval parendamisel ja meetmete rakendamisel. Nimi pärineb ameerika teadlaselt, õppejõult ja konsultandilt, kes sai eriti tuntuks II MS järgse Jaapani majanduse ülesehitamisel, rakendades ja põhjendades kvaliteedikontrolli ja -juhtimise põhimõtteid. **Kes?**

19. 1757 trükiti Birminghamis esmakordselt esimene raamat uues kirjaviisis (Vergiliuse lauludest), mille nimi langeb osaliselt kokku ühe sir Arthur Conan Doyle teose pealkirja ja selle teose peategelase nimega. 1917 elustas vahepeal unustatud trükikirja Bruce Rogers Harvard University Pressi jaoks. Laialdaselt kasutatakse seda praegu ka Birminghami Ülikooli poolt väljastavates dokumentides. Mis **trükikirjast** on jutt?

20. Tänapäeval on tavaline, et Hiinas valmistatakse suurem osa Euroopas tarbitavaid tooteid. Pastapliatsid, saunalinad, teetassid, mänguasjad – seda nimekirja võiks jätkata veel pikalt. Mingi ajastu Hiinast veeti Euroopasse siidi, puuvillakangaid ja keraamikat. Qingi ajastul ka tee, mille väljavedu kasvas 19. sajandi algul 50 %. Kuid 1575 tehti Firenzes järgi midagi, mis pärines Hiinast. **Mis** see oli?

Teater/ Kultuur

21. See teater tähistab sellel aastal oma 329. aastapäeva. 3. septembril 1793 suleti teater, kuna etendas laval Samuel Richardsoni näitetükki "Pamela". Siiski taastati teatri tegevus 31. mail 1799. Tema laval on mänginud nii F. J. Talma, S. Bernhardt kui ka B. C. Coquelin. Praegu juhib teatrit Muriel Mayette. Teatri laval võib praegu näha näiteks Molière'i näidendit "L'Avare" ja Marcel Aymè tükki "Le Loup/Le contes du chat perchè". Korduvalt andis teater külalisetendusi tollases NSVL-is (1954, 1964, 1969, 1973, 1985). Mis **teatrist** on jutt?

22. 1630 tutvustas Hispaania kirjanik Tirso de Molina oma teoses "El burlador" maailmale üht kangelast, keda kohtab edaspidi mitmete teiste kirjanike (näiteks Molière, Byron, Josè de Espronceda, Josè Zorrilla) teostes. Mõjukaim teos sellest kangelasest on siiski Mozarti ooper Lorenzo da Ponte libretole. Ka on tegelane inspireerinud mitmeid teisi kirjanikke (E. T. A. Hoffmann, A. Puškin, S. Kierkegaard jt.). **Kes** on see ürgmehelikkust sümboliseeriv kangelane?

23. Selle aasta oktoobri lõpus andis Tallinnas esimesed etendused uus teater, mille üheks juhtfiguuriks on Rednar Annus. Trupi tuumiku moodustavad sel kevadel Viljandi kultuuriakadeemia lõpetanud noored näitlejad Mairi Jõgi, Maarika Mesipuu, Kati Ong, Tiina Klooster, Merilin Kirbits, Natali Lohk, Maarius Pärn ning Virko Annus ja Erki Aule. Neil pole maja, pole lavastajat, pole käsikirja ega potentsiaalseid näitekirjanikke, kes selle kirjutaksid. Iga nende etendus on esietendus. Suur osa etendusest sünnib teatris kohapeal ja sõltub publiku reaktsioonist, teatriime peab sündima näitleja ja publiku lihtsast koostööst. Ehk nagu ütleb Rednar Annus: "Vahel/ on uskumatult huvitav/ oma kujutlusega mängida/ aga sada inimest/ kes teevad seda pimedas ruumis ühekorraga/ see on ju/ päris pöörane ". Nende avaetenduseks oli Katusel kollane kass, mida 29. – 31. oktoobrini võis näha Tallinnas ja 5. – 7. novembrini Tartus. Küsime selle teatri **nime**.

24. Kes on selle Lenfilmis I. Maslennikovi käe all valminud Sherlock Holmes'i ja doktor Watsoni filmide muusika autor?

25. Kes on autor?

Ülikool/Teadus

26. 1) Bessie (1894 – 1937), bluusilaulja
2) Michael (1932 – 2000), keemik
3) Vernon Lomax (1927), majandusteadlane
4) William (1769 – 1839), geoloog

Nimetage nende ühine **perekonnanimi!**

27. Pavia ülikooli loodusajaloo professori Lazzaro Spallanzani peateos on “Dissertationi di fisica animale”, milles ta kirjeldab seedimisprotsessi loomade maos, leides selle olevat maohapete toimel toimuva keemilise protsessi. Ta uuris ka loomade sigimist. Koerte peal katsetas Spallanzani esimesena kunstlikku seemendamist ja 1779 tõestas ta sellega seoses ühe fakti. **Milles** see seisneb?

28. Käesoleva aasta QS Quacquarelli Symonds Limited poolt koostatud maailma ülikoolide TOP 600-s, kuhu on jõudnud ka Tartu Ülikool, on esimene mitte-inglisekeelne ülikool jagamas 20. – 21. kohta. Tegemist on tehnoloogia-alase õppeasutusega, kus õppis ka Albert Einstein. Tõsi, ka seal on kraadiõppe tasemel õppekeeleks inglise keel. **Mis** linnas asub see ülikool?

29. Küsitav teadlane sündis Tallinnas 12. aprillil 1882. aastal. 1923. aastal sai lähetuse Londoni Ülikooli (täpsemalt Huxley Research Laboratory, Imperial College of Science and Technology). Olgu lisatud, et Imperial College of Science, Technology and Medicine on hiljem iseseisvunud ja kuulub Briti kolme tugevama ülikooli hulka (oma isikkoosseisust on ülikoolil ette näidata 14 Nobeli preemia laureaati). Peale doktoritöö kaitsmist sai ta Tartu Ülikooli professoriks. Tema õpikuid ja raamatuid iseloomustab väga värvikas ja tundeküllane stiil - näiteks "Must-kärbsenäpp leelutas, metsvint hüüdis, hall-kärbsenäpp sirtsus, mets-lehelind siristas, metskiur hõiskas, kuldnohk sädistas, suur-kirjurähn kilkas, siisike kiunus, meigas kudrutas, kuld-pöialpoiss saagis nagu viiulil, peoleo vilistas, leevike hüüdis, sootihane piiksus ja väike-lehelind lõi suurele kontserdile takti." Kes oli see teadlane, kes on olnud ka Vaika-Vilsandi looduskaitseala asutaja ja Eesti Loodusuurijate Seltsi ornitoloogiasektsiooni looja ja Eesti arengubioloogia rajaja?

30. Küsime prantsuse **usundiloolast** (1898 – 1986), kelle tööd panid aluse mütoloogia võrdlevale uurimisele. Prantsuse Akadeemia liige, paljude monograafiate autor, professor Konstantinoopoli ülikoolis ja Pariisi Ècole pratique des hautes études'is, lektor Uppsala ülikoolis. Ta esitab teooria varase indoeurooplaste ühiskonna funktsionaalsest kolmikjaotusest preestrite, sõjameeste ja töötajate (sh põlluharijad, karjakasvatavad, käsitöölised) klassideks, esimesena raamatus “Flamen-Brahman” (1929). Näited läbivad erinevaid maid ja ajastuid – näiteks brahmanid-kšatrijad-vaišjad Indias, keskaegne kloorus, aadel ja lihtrahvas Euroopas. Eesti keeles on ilmunud artiklikogumik Indoeurooplaste müüdid ja jumalad (2001) ülevaatega indoeuroopa mütoloogiast.

Maa

31. Kõnealune piirkond on India väikseim osariik oma 7300 km² ja 406 000 elanikuga (1991). Pealinn on Gangtok. Territooriumile jääb ka India kõrgeim tipp Kantšendžanga (8585 m). Niiske troopilise kliimaga piirkonnas, millest 1/3 katavad metsad, leidub rohkesti maavarasid (vase-, plii-, tsingi- ja rauamaak, kivisüsi, grafiit) ja kasvatatakse maisi, riisi, kardemoni (selles on küsitav piirkond maailma peamisi tootjaid) ning puu- ja köögivilja. Algasukad olid ilmselt lepšad, kellele 13. – 18. sajandil lisandusid magarid, bhotiad, nevarid. 19. sajandil rändas riiki palju nepaallasi, kes nüüd moodustavad elanikest enamuse. 17. saj. muutus piirkond teokraatlikuks riigiks, mida valitses 1642 – 1975 Namgyali dünastia. 1890 langes riik Briti, 1947 India protektoraadi alla. 1975 lõppes võitlus monarhia ja Rahvuskongressi pooldajate vahel India osariigiks muutumisega. Mis **piirkond**?

32. 1582 nimetati küla *Arro* ks, ehk siis eestipärasemalt Aruküla. Nüüdisnimi tuleneb külast 3 km kagus asuvalt mõisalt, mis sai oma eestikeelse nime von Scharenbergide järgi, kes seda Rootsi ajal valdasid. Saksa keeles tuntakse mõisa *Kersel*'i või *Waltershof*'ina. 1950. aastani oli olemas külaga samanimeline vald, mis alagselt kuulus Tartumaale, seejärel Jõgevamaale. 1987 elas külas 372 elanikku, praeguseks on elanike arv langenud 341-ni. Mõisahoones tegutses 1920-ndatel ja 30-ndatel aastatel raudteelaste laste suvelaager. Külas asub ka Vaga Suzdali Eufimi ja Vaga Egiptuse Maria õigeusu kirik. Mis **külast** on jutt?

33. Hiiumaal asub Paluküla lähedal üks looduskaitsealune objekt, mis on oma nime saanud tuntud baltisaksa geoloogi järgi. Härrasmees tuli siia ilma 1803 Kammeri mõisas. Ta algatas eesti jääaja ja rändrahnude uurimise ning uuris esimesena põlevkivi. Samuti kuulus ta Venemaa Keiserlikku Geoloogia Komiteesse, olles selle esimene esimees. Küsime tema **nime** ja ühtlasi ka eespool viidatud **loodusobjekti** nime.

34. Mis **nime** all on kaasajal tuntud Oxose ja Iaxartese jõed, mille vahelisel alal asutas Makedoonia Aleksander linna nimega Alexandria Eschate ('kaugeim Aleksandria', praeguse nimega Khujand), mis hiljem kuulus Baktria kuningriiki? Keskaegses araabia-keelses kirkanduses kannavad need jõed nimesid Jayhoun ja Sayhoun.

35. 1960-ndatel aastatel rajati Lätis Plavinase hüdroelektrijaama töötajatele uus linn, mis kandis kuni 1991. aastani Stucka nime. Praeguse nime sai linn 1991 naabruses Daugava kaldal asuvate lossivaremete järgi, mida saksa keeles tunti Ascheradenina. 2001. aastal ühendati linn ja vald üheks haldusüksuseks, kus elab 10080 inimest (2009). 2004. aastal nimetati ta oma suurusgrupis Läti heakorrastatuimaks linnaks. Mis on selle linna praegune **lätikeelne** nimi?

Sport/Varia

36. Bernie Ecclestone (F1 kommertsõiguste omanik) avaldas arvamust, et selle aasta meistrimeeskonna juht Ross Brawn tuleks rüütliks lüüa, kuna suutis ühe meeskonna tõsta huku äärelt maailmameistriks. Sellega ta oleks alles viies mees, kes saaks rüütliks olles seotud vormelimaailmaga ja teine, kes saaks selle tiimipealikuna. Sir

Jackie Stewart, sir Stirling Moss ja sir Jack Brabham said teenete eest motosõidus ehk siis sõitude eest. Meie küsime, **kes** on praegune ja ainuke sõõr, kes sai rüütliks meeskonna edendamise eest, ehk siis tiimipealikuna.

37. **Kes** kuuest J. Bondi kehastanud näitlejast on ainukesena seda vaid korra teinud ja mis filmis?

38. Southern Methodist University Dallases on hetkel õpingu- ja treeningupaigaks kahele Eesti sportlasele. 2007 said mõlemad tuntuks ka spordiväliselt. Üks neist jäi politseile kiiruse ületamisega vahele aasta rekordiga 181 km/h (vähemalt tolle päeva seisuga) ja teine valiti SL Õhtulehe küsitlusel kaunimaks kergejõustiklaseks. **Kes** need sportlased on?

39. **Mis** alal kuulusid 2009 aastal maailmameistrivõistluste esikolmikusse Kevin Ashman, Ronny Swiggers ja Mark Bytheway?

40. **Kes** on see jalgpalli maailmameister, Meistrite liiga võitja, Euroopa meistrivõistluste medalist, 7 x oma riigi meister, kes tegi oma koondisedebüüdi 1995 aastal Eesti vastu. Alustas oma karjääri Padovas ning 1993 siirdus klubisse, mille eest mängib tänase päevani. Brasiilia staar Ronaldinho on nimetanud teda oma iidoliks.

Vastused

1. Vibu
2. A. Haava
3. Murano
4. Magnus Johann von Berg
5. 1000
6. Haugas (liigid: kanakull, raudkull; sugukond: haugaslased)
7. Lõvi (Õigeks võib lugeda ka vastuse: aasia, pärsia, india vms. lõvi)
8. Marliin
9. Keiser Franz Josephi maa
10. Jõulutäht.
11. Prillid
12. eesti ja lapi (saami) 1 õige – 1 punkt
13. Püha Hieronymus
14. “Roosiromaan”, Jean de Meung (Jean Clopinel)
15. Esperanto liikumine
16. Kvark (ingl k quark)
17. Projektsiooniaparaat e. projektor
18. William Edward Deming, Demingi ratas
19. Baskerville
20. Portselan
21. Comédie-Française [komedi fraⁿse:z]
22. Don Juan
23. Improteater
24. Vladimir Sergejevitš Daškevitš (s 1934)
25. Pieter Brueghel Vanem
26. Smith
27. Viljastamisel on sperma vajalik.
28. Eidgenössische Technologische Hochschule (ETH) Zürich (Šveitsi Föderaalne Tehnoloogia Instituut)
29. Johannes Piiper seenior
30. Georges Dumézil
31. Sikkim
32. Kaarepere
33. Gregor von Helmersen, Helmerseni kivikülv
34. Amu-Darja ja Sõr-Darja
35. Aizkraukle
36. Sir Frank Williams
37. George Lazenby, “On her Majesty’s Secret Service”
38. Margus Hunt ja Viktoria Leks
39. Mälumäng
40. Alessandro Del Piero